

Kırsal Turizm Çekiciliği Olarak Lavanta ve Kastamonu'nun Lavanta Turizmi Potansiyeli

Sercan AYTUĞAR

Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

aytugar16@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2506-1363>

Doç. Dr. Aydoğan AYDOĞDU

Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi

aydoganaydogdu@yandex.com

<https://orcid.org/0000-0002-6013-6669>

DOI: <https://doi.org/10.37847/tdad.876308>

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 07.02.2021

Makale Kabul Tarihi: 30.04.2021

Özet

Günümüzde bireylerin farklı bir turizm deneyimi arayışları ve geleneksel kitle turizmi dışında alternatif turizm türlerine yönelimleri gözlemlenmektedir. Söz konusu arayışlar Kırsal Turizm potansiyeline sahip yörelerin önem kazanarak bir varış noktası haline gelmesi sonucunu doğurmuştur. Çalışmada sahip olduğu Kırsal Turizm potansiyeli, coğrafi özellikleri, somut ve somut olmayan kültürel değerleriyle Batı Karadeniz Bölgesi'nin saklı hazinesi Kastamonu'nun Lavanta Turizmi potansiyeli araştırma konusu olarak seçilmiştir. Genel Tarama Modeli'nin işe koşulduğu bir yaklaşımla yörenin Lavanta Tarımı'na uygunluğu topografya, iklim ve coğrafi özellikler temelinde değerlendirilmiştir. Araştırma bulguları Kastamonu'nun Lavanta Tarımı için son derece uygun olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmada ilgili yazın incelenmiş ve Kırsal Turizm'le ilişkili kavramlar ele alınmıştır. Sonrasında ise Kastamonu'nun coğrafi özellikleri ve Kırsal Turizm potansiyeline ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında Kastamonu'da yapılacak Lavanta Tarımı'nın turistik açıdan bir çekim gücü olarak kullanılabileceği ve yöre için tercihli turizm talebi yaratma potansiyelinin büyük olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Lavanta Tarımı, Kırsal Turizm, Lavanta Turizmi, Kastamonu.

Lavender as a rural tourism attraction and it's tourism potential of Kastamonu Province

Abstract

Nowadays, it is observed that individuals seek a different tourism experience and tend to alternative tourism types other than traditional mass tourism. These searches have resulted in the regions with Rural Tourism potential gaining importance and becoming a destination. In the study, Lavender Tourism potential of Kastamonu, the hidden treasure of the Western Black Sea Region with its Rural Tourism potential, geographical features, concrete and intangible cultural values, was chosen as the research subject. With an approach employing the General Survey Model, the suitability of the region to lavender agriculture was evaluated on the basis of topography, climate and geographical features. Research findings revealed that Kastamonu is very suitable for lavender agriculture. In the study, the relevant literature was examined and the concepts related to Rural Tourism were discussed. Afterwards, information about Kastamonu's geographical characteristics and rural tourism potential was given. In the light of the findings obtained, it has been concluded that the lavender agriculture to be conducted in Kastamonu can be used as a mean of touristic attraction and has a great potential to create preferential tourism demand for the region.

Keywords: Lavender farming, rural tourism, lavender tourism, Kastamonu.

GİRİŞ

Günümüz dünyasının ulaşılmış olduğu endüstriyel gelişmişlik düzeyi ve bu düzeyin bir sonucu artan nüfus, şehirleşme, hava ve ses kirliliği, iş stresi ve tekdüze yaşam biçimi bireyleri fizyolojik ve ruhsal açıdan yıpratmaktadır. Bir bütün olarak sorunlar yumağı olarak değerlendirilebilecek olan bu durumla yüz yüze olan insanlarda kaçış dürtüleri ön plana çıkmakta (Toskay, 1978) ve doğayla baş başa olabilecekleri ortamlara yönelik bir gereksinimi doğurmaktadır. Nitekim günümüzde büyük kentlerde yaşayan bireyler önceki tümcede sıralanan sorunların üstesinden gelebilmek için arayışlarını çok yönlü sürdürmektedirler. Bu arayışlardan bir tanesi, belki de en önemlisi doğa ile içe içe olabilecekleri yerlere gitme konusundaki güncel eğilimdir. Çok zaman sürekli yaşanan yerlerin dışındaki doğal ortamlara gitmeyi gerektiren bu eğilim “**Kırsal Turizm**” olarak adlandırılan olguyu da doğurmaktadır (Aydoğdu, 2018).

Kırsal Turizm, kırsal alanlarda, tarımsal etkinliklerin yoğun olduğu yörelerde yapılmakta olup söz konusu etkinliklerin turizm ile birleşmesi sonucunda ortaya çıkan bir turizm türüdür (Çeken, Karadağ ve Dalgın, 2007). Kırsal Turizm, kırsal kalkınmanın destekleyicisi olup yöre halkının sosyal refahında yaşamsal bir öneme sahiptir. Zira kırsaldan kente göçün önlenmesi, yörenin tarihi ve sosyo-kültürel değerlerinin turizm ile birleştirilerek yeni kazançlar sağlanması ve yaşam standartlarını artırılması Kırsal Turizm sayesinde olanaklı olabilmektedir (Tarhan, 2020).

İten ve çeken unsurlar birlikte bireyleri kırsal yörelere seyahate yönelterek Kırsal Turizm’in gelişmesinde önemli rol oynarlar. Ancak her kırsal yörede turizm etkinliğinin gelişmesi çok zaman kendi başına olabilecek bir olgu değildir. Bir yörenin Kırsal Turizm açısından bir varış noktası haline gelmesi bazı bileşenlerin bir arada bulunmasını zorunlu kılmaktadır. Bunlar; ulaşılabilirlik, doğal kaynaklar, özünü korumuş olma, konaklama olanakları, geleneksel yöntemlerle yapılan yöresel ürünler, deniz, göl, dere gibi su kaynakları, eğlence etkinlikleri, yerel halkın Kırsal Turizm’e bakış açısı ve bilgisi, tarihsel ve kültürel değerler, bölgenin alt ve üst yapısının uygun olması (Soykan, 2004; Tekli ve Yılmaz, 2019) biçiminde sıralanabilir.

Kastamonu, ekonomisi yüksek oranda tarıma dayalı illerimiz arasındadır. Onbinlerce yıllık kültürel birikime sahip olan kadim şehrin bu özelliği Kırsal Turizm’in gelişimi açısından büyük bir potansiyeli bünyesinde barındırmaktadır. Zira Kırsal Turizm’in büyük ölçüde yöreye özgü sosyo-kültürel değerlerin, serbest malların ve jeomorfolojik varlıkları kullanılarak herhangi bir alt ve üst yapı yatırımı gerekmeksizin hemen yapılabilecek olması bu yargıyı desteklemektedir. Ancak Kastamonu’nun sahip olduğu doğal güzellikler, ulaşım kolaylığı, tarihsel ve kültürel değerler dört mevsim turizm olanağı sunmasına karşın yeterli ilgiyi görmemektedir (Aydoğdu, 2018). Bu ilgi düşüklüğünün temelinde Kastamonu’nun Kırsal Turizm potansiyelinin yeterince tanınmadığı ve tanıtıl(a)madığı gerçeğinin yattığı hususunda geniş bir uzlaşma vardır (URL-1, 2014).

Kastamonu ilinin var olan potansiyelinin efektif talebe dönüşebilmesi için, Kırsal Turizm kapsamında son yılların gözdesi lavantanın önemli bir rol oynayacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda öncelikle Kastamonu ilinin coğrafi, topografik ve iklim özelliklerinin lavanta yetiştiriciliği için uygunluğunun saptanmasının zorunlu olduğuna inanılmaktadır. Sonrasında ise lavantanın Kırsal Turizm etkinlikleri için bir çekicilik unsuru olarak tercihli talep yaratma potansiyeli tartışılmaktadır.

Anlatılanlar ışığında araştırmada şu soruların yanıtı aranmaktadır:

1. Kastamonu’nun topografik, iklim ve coğrafi özellikleri lavanta yetiştiriciliği için uygun mudur?
2. Lavanta, Kastamonu turizmi için bir çekicilik unsuru olarak kullanılabilir mi?

Çalışmada, anlatılanlara koşut öncelikle kırsal alan ve Kırsal Turizm kavramları tanımlanmıştır. Sonrasında ise lavanta bitkisinin ve turizminin özelliklerinin yanı sıra Kastamonu’nun coğrafi, iklimsel ve topografik nitelikleri açıklanmıştır. Araştırma sonuçlarının genelde Kırsal Turizm

özelde ise Lavanta Turizmi'ne yatırım yapacak potansiyel girişimcilere hazır veri sunması açısından önemli olduğuna inanılmaktadır. Ayrıca araştırma bulgularının ilgili yazında var olduğuna inanılan boşluğu bir ölçüde de olsa dolduracağı ümit edilmektedir.

Kırsal Alan

Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi'ne (World Travel And Tourism Council, [WTTC]) göre bir turizm hareketliliğinin Kırsal Turizm olarak kabul görebilmesi için etkinliğin kırsal alanda gerçekleşmesi zorunludur. Dahası kırsal alandaki yeşil dokunun sürdürülebilirlik ilkesi gereğince korunmuş olması gereklidir (Pamukçu, Aydoğdu, Gemici ve Samgar, 2015). Bu ifadeye koşut öncelikle kırsal alan olgusunun tanımlanmasına gereksinim olduğuna inanılmaktadır. Ancak sosyal bilimlerin her alanında olduğu gibi kırsal alan kavramının tanımlanmasında da uzmanlarca üzerinde uzlaşılmış genel geçer bir tanım yoktur. Bu nedenle kırsal alan olgusuna yönelik farklı kurum ya da kişilerce farklı yaklaşımlar ortaya konmuş ve değişik biçimlerde tanımlanmıştır.

Kırsal alanlar çok zaman doğal şartlara uygun yerleşme ve konut şekline sahip, ekonomik etkinliğin temel olarak tarımsal üretime dayandığı, kendine özgü yönetimi ve sosyal kültürü olan, nüfus yoğunluğunun çok düşük olduğu alanlardır (Akova, t. y.; Urry, 1999). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından hazırlanan kırsal alan istatistikleri temel alındığında kavramın tanımlanmasında iki farklı yaklaşımın öne çıktığı görülmektedir (Kiper, 2006; Kalkınma Bakanlığı, 2014, 2018; Aydınli ve Çiftçi, 2015):

- Kır-kent tanımı (alansal/mekânsal tanım): 1965 yılından başlayarak 1985 yılına kadar geçerli olan kabule göre, nüfusu 10 bin ve üzeri olan yerleşimler kent, diğer yerleşimler ise kır olarak sınıflandırılmakta idi. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından 1982 yılında yapılan bir araştırmada nüfusu 10 binden büyük 288 yerleşim yeri için nüfusun istihdam alanları, şirket sayısı, banka şube sayısı, telefon aboneliği vb. 28 kıstasa göre kent olabilme eşik değerlerini aşan yerleşim yerlerinin durumu yeniden değerlendirilmiştir. Söz konusu değerlendirme sonucunda gerekli en az koşulu sağlayan yerleşim yerlerinin % 80'inin nüfusunun 20 binin üzerinde olduğu tespit edilmiş ve bu tanım kabul edilmiştir. Böylece, kır ve kent ayırımına esas teşkil eden nüfus eşiği 10 binden 20 bine yükseltilmiştir. Günümüzde TÜİK tarafından "kır" ve "kent" bazında yayımlanan tüm çalışmalarda bu tanım kullanılmaktadır.
- Köy-şehir tanımı (idari tanım): Yerleşim yerlerinin idari statüsü temel alınarak nüfus büyüklüklerine bakılmaksızın il ve ilçe merkezleri "şehir", diğer tüm yerleşimler "köy" kabul edilmektedir. Kentsel yerleşmeler dışında kalan yerler olarak nitelendirilebilecek "kırsal alanlar" aslında tanımlayıcı somut-nesnel öğeleri bulunan alanlardır. Kırsal alanların gıda üretim yeri olması, köy el sanatları ve endüstrisi için zemin oluşturması, tarım ve diğer ekonomik dallarda faaliyet gösteren halkın yerleşme alanı olması, kentler ve endüstriyel yerleşmelerindeki halk için dinlenme yeri olması üzere başlıca dört önemli işlevi bulunmaktadır.

Kırsal Turizm

Kırsal Turizm çok farklı biçimlerde tanımlanmış bir olgudur (Yazgan ve Kadanalı, 2012; Köroğlu ve Köroğlu, 2006). Son yıllarda üzerinde en çok konuşulan turizm türlerinden biri olmasına rağmen birçok nedenden ötürü Kırsal Turizm'in evrensel ve yeterli bir tanımını yapmak oldukça zordur (Soykan, 2006). Zira önceki başlık altında anlatıldığı gibi kırsal alanın tanımı dahi farklılık göstermektedir (Özdemir Yılmaz ve Kafa Gürol, 2012). Kırsal Turizm'in turistlerin yaşamını sürekli olarak sürdürdüğü yerleşim yerinin kilometrelerce uzağında başka bir ülkede uzun bir tatil, ya da birkaç dakika uzaklıktaki kırsal alanda öğleden sonrası bir gezi biçiminde gerçekleşmesi; etkinliğin aktif ya da pasif olması, şehre yakın veya uzak, kültür veya

rahatlama, spor etkinlikleri gibi fizyolojik bir mutluluğa erişme, aile ya da akraba ziyareti gibi çok geniş bir alana yayılması (Swarbrooke, 1996) bu zorluğu daha da arttırmaktadır.

Kırsal yörelerde geleneksel ticari işlevler tarım ve hayvancılık uğraşlarıyla yürütülürken, turizm bu etkinliklere sonradan katılmıştır. Kırsal Turizm için en basit tanım "*kırsal alanlarda gerçekleştirilen turizm türüdür*" biçiminde yapılabilir. Turizm için kırsalın üstlendiği kavram; deniz turizmi bölgelerinin haricinde kalan, il ve ilçe merkezlerinden uzak, ormanlık ve kırsal alanlara ait, kültürel biçimin muhafaza edildiği, ıssız, aslına uygun olarak kalmış, bozulmamış (otantik-özgün) yerlerdir. Kırsal Turizm’de konaklanan gün sayısından çok, varış noktasının şehir merkezlerine olan uzaklığı önemlidir. Ayrıca 75 km. den düşük uzaklıktaki bölgelere yapılan seyahatler, Kırsal Turizm kapsamına dâhil edilmemektedir (Grefte 1994; Soykan, 1999, s. 68).

Esengül (2005) ve Nilson (2002)’a göre Kırsal Turizm, kırsal alan tanımına uyan coğrafyalardaki tüm turizm etkinliklerinin dâhil edildiği bir turizm türüdür. Kırsal yörelerde meydana gelen bir turizm türü olarak çok yönlü ve karmaşık bir etkinliktir. Tanımlamalardan hareketle Kırsal Turizm’in oldukça karmaşık bir yapısı olduğu ifade edilebilir. Özlüce Kırsal Turizm olayını; "*bireylerin sürekli yaşadıkları yerin çok uzağında veya çok yakınında doğa ile içe-içe, doğanın uzantısı öğelerin, yerel soyut ve somut kültürel varlıkların sunduğu olanaklardan fiziksel ve ruhsal doyuma ulaşmak amacıyla aktif veya pasif bir biçimde yararlanarak yapılan rekreatif etkinlikler*" (Aydoğdu, 2018) biçiminde tanımlayabiliriz.

Kırsal Turizm olayının daha kolay anlaşılabilmesi için, Kırsal Turizm’i meydana getiren öğeler hakkında da bilgi sahibi olmak gerekir. Bu ifadeye koşut Kırsal Turizm öğeleri Tablo 1.’de verilmiştir.

Tablo 1. Kırsal Turizm Bileşenleri

Kırsal Alanlar Dağlar Göller Nehirler Ormanlar Doğa Manzaları	Kırsal Miras Endüstriyel (çağdaş) mimari Tarih öncesi miras Kaleler, kiliseler, köyler, vb.
Kırsal Yaşam El Sanatları Yerel Etkinlikler Beslenme Agroturizm Geleneksel Müzik	Kırsal Etkinlikler Bisiklet Binme Balık Tutma At Binme Avcılık Yürüyüş

Kaynak: (Soykan, 2006)

Kastamonu

Kastamonu Karadeniz’in kuzeybatısında yer alan şirin bir ilimizdir. Kastamonu kalkınmada öncelikli iller arasında olmasına rağmen sürecin henüz başındadır. Kara ulaşımının yetersizliği, İnebolu Limanı’nın gümrüğe sahip gelişmiş bir limana dönüştürülememesi, demiryolu ulaşımının olmaması ve coğrafi yapının elverişsiz oluşu gibi etmenler Kastamonu’nun gelişimini engellemiştir (Aydoğdu, Pamukçu ve Yaşarsoy, 2020). Kastamonu Osmanlı İmparatorluğu’nun en güçlü üçüncü büyük vilayeti, Amasya ve Manisa’yla birlikte üç şehzade şehrinden biridir. Ancak günümüz Kastamonu’su Osmanlı Dönemi’ndeki ekonomik, sosyal, kültürel ve politik açıdan görkemli günlerinden çok uzak olup birçok yapısal sorunla karşı karşıyadır. Kastamonu topraklarının engebeli, çok parçalı ve küçük parsellerden oluşması,

hüküm süren karasal iklim ve benzeri koşullar katma değeri yüksek tarım ürünlerinin elde edilmesini olanaksızlaştırmaktadır. Sayılan nedenlerle Kastamonu'nun genç, devingen ve girişimci nüfusu, Cumhuriyetin ilanından günümüze büyük şehirlere göç etmek zorunda kalmıştır (İbret, 2010). Sayılan bu etmenlere bir de ulaşım sorunlarının eklenmesiyle il Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (SEGE) sıralamasında 47. sıraya gerilemiştir (Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı [KUZKA], 2016).

Kastamonu sahip olduğu Kırsal Turizm potansiyeli açısından çok önemli bir ilimizdir. Kastamonu topraklarının büyük bir bölümü hâlâ bakir olup, tahrip edilmemiş ve kirletilmemiştir. Ormanlık alanlar, şelaleler, kanyonlar vb. Kırsal Turizm potansiyelini bir arada bulunduran çeşitli güzelliklere sahip olan ender şehirlerimiz arasındadır (Zengin, Koç ve Ulama, 2019). Nitekim son yıllarda Kastamonu'nun yüz yüze olduğu başta ekonomik olmak üzere sosyal, kültürel, çevresel ve politik sorunların turizm ile aşılabileceği hususunda geniş bir uzlaşımın var olduğu görülmektedir (Aydoğdu vd., 2020; Koçoğlu ve Aydoğdu, 2017; Aydoğdu, Çitoğlu-Sağlam ve Bayraktar, 2016).

Lavanta Yetiştiriciliği (Kültürü)

“Lamiaceae familyasından olan lavanta, yarı çalimsı bir formda olup 1 metreye kadar boylanabilen bir bitkidir”. Dünya’da genellikle Akdeniz bölgelerinde yetişen lavantanın neredeyse 39 türü bulunmaktadır (Upton ve Andrews, 2004). Lavanta kültürü çoğunlukla Akdeniz çanağına yakın ülkelerde yapılmaktadır (Kara ve Baydar, 2011).

Lavanta, geçmişten beri insanlar tarafından severek kullanılan bitki türleri arasında olup adı mor renginin açık bir tonu ile eş anlam taşımaktadır. Lavanta zarif yaprakları ve güzel kokusu sayesinde çok uzun süredir bahçelerde tercih edilen bir bitki türü olmuştur.

Dünya’da ticari değeri yüksek olan üç önemli lavanta türü vardır. Bunlar, lavander (*Lavandula angustifolia* Mill. = *L. officinalis* L. = *L. vera* DC), lavandin (*Lavandula x intermedia* Emeric ex Loisel. = *L. hybrida* L.) ve Spike lavander (*Lavandula spica* = *L. latifolia* Medik.)’dir. İngiliz lavantası olarak adlandırılan lavander çeşitlerinin uçucu yağ kalitesi, melez lavanta olarak adlandırılan lavandin çeşitlerinin ise uçucu yağ verimi daha yüksektir (Beetham ve Entwistle, 1982’den aktaranlar Balyemez, 2014; Reid, 2000).

Lavanta yetiştiriciliği için gereksinim duyulan ekolojik istekler izleyen paragraflarda verilmiştir (Aslanca ve Sarıbaş, 2011; Ayyıldız ve Tülek, t.y.):

Toprak ve İklim İsteği, Bitki Özellikleri

Lavanta, toprak niteliği açısından seçici olmayan bir bitkidir. Kireççe zengin, süzek ve pH’sı 5.8-8.3 olan, kuru ve kalkerli topraklarda çok iyi gelişme göstermektedir. Bunlar bayır ve dağ yamaçlarında alkali ve nötr reaksiyonlu kumlu ve taşlı topraklardır. Asitli, ağır, killi topraklar ve taban suyu yüksek alanlar lavanta yetiştirmek için uygun değildir.

Lavanta, sıcaklığı seven ve ihtiyaç duyan bir bitkidir. Ortalama 230-245 gün devam eden vejetasyon süresince 3600 °C toplam sıcaklığa ihtiyaç duyar. Lavanta aynı zamanda soğuğa da dayanıklı bir bitkidir. Çok yıllık dalları -26 ila -30 °C’ye kadar dayanmaktadır. İlkbaharda günlük ortalama sıcaklıklar 7-8 °C üzerine çıktığında yeni sürgünler ve yapraklar gelişir. Bu aşama düşük rakımlarda Nisan ayının ilk 10 gününde, yükseklerde ise ortasında başlamaktadır. Her sürgünde beş ila on çift yeni yaprak oluşarak yararlandığımız kısımların beslenmesinde önemli rol oynar. Yeni yapraklar; ilkbahar ve sonbahar olmak üzere yılda iki kez oluşmaktadır. Lavantanın bu özelliğinden dolayı yaprakları daima yeşildir. Vejetasyon başlangıcından çiçeklenme başlangıcına kadar olan dönemdeki yağışlar, bitkinin daha iyi gelişmesine yardımcı

olmaktadır. Çiçeklenme dönemindeki sakin, kuru ve güneşli havalarda ise eterik (uçucu) yağ miktarı artmaktadır.

Lavanta Turizmi

Yörelerin turizm potansiyelleri fiziki ve beşeri coğrafya özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bunlar doğal kaynaklara dayalı turizm çekicilikleri, yeryüzü şekilleri (jeomorfolojik özellikler), iklim (klimatik kaynaklar), sular, yaban hayatı, doğal manzara ve bitki örtüsü ile ilgili konulardır (Şahin ve Yılmaz, 2009). Belirtilen özelliklerin biri veya birçoğu belirgin olabilmekte ve bu doğrultuda bölgenin Kırsal Turizm kimliği meydana gelmektedir (Öztürk, 2010). Türkiye genelinde Kırsal Turizm sözü geçtiğinde kişilerin aklına doğada yapılan yürüyüşler, açık hava ve eğlence etkinlikleri, gününbirlik yapılan köy ziyaretleri gelmektedir (Akça, 2004). Belirtilen turizm etkinliklerine ek olarak Kırsal Turizm, bölgenin doğal, kültürel ve tarihi varlıklarının geleneksel bir doku içerisinde ve geleneksel yaşam şekillerini tahribatını önlemesi ve gelecek nesillere turizm ile aktarılmasında da büyük bir rol üstlenmektedir (Aydın, 2012).

Lavanta yalnızca bir kültür bitkisi olmayıp, çok güçlü çekim gücüne sahip bir kırsal turistik ürün olarak da değerlendirilebilmektedir. Lavanta Tarımı en yoğun olarak Fransa'nın güneydoğusunda bulunan Provence Bölgesi'nde yapılmaktadır. Akdeniz'e kıyısı olan Provence, 19. yüzyılı başlarında lavantanın merkezi unvanını almış olup bölgede günümüzde de lavanta yetiştiriciliğine devam edilmektedir (Bilgiç, Şen Demir ve Büyük İşler, 2017).

Dünyada Lavanta Turizmi

Fransa/Provence-AlpesCote D'Azur

Fransa'da lavanta 1371 yılında öncelikle eczacılık sektöründe kullanılmaya başlanmıştır. Parfümeri ve diğer endüstri kolları için üretim ise 19. yüzyılda başlamıştır. Provence Bölgesi iklim özelliklerinin lavanta ekimine uygunluğu, söz konusu bitkinin Provence Bölgesi için büyük bir ekonomik gelir kaynağı haline gelmesi sonucunu doğurmuştur. Fransa kırsalında bulunan köy evleri ilk olarak 1951 yılından itibaren Alpes d'Haute Provence Bölgesi'nde turistik ziyaretlere açılmıştır. Yaz aylarının başlamasıyla iki ay süreyle konuk kabul edilen yörede Kırsal Turizm'in ilk adımları atılmıştır (Aydın, 2012).

Provence-Alpes Côte d'Azur bölgesinin turizm hareketliliği 1980'li yıllarda başlamıştır. Bölgenin çeşitli turizm tesisleri, spor ve turizm odaklı etkinlikleri, orta ve yüksek rakımlı dağlarında yapılan yürüyüşler ve Lavanta Tarım Turizmi gibi faaliyetleri yerli turistlerin yanı sıra yabancı turistlerin ilgisini çekmeyi başarmıştır. Bu başarı sonucunda bölge, Fransa genelinde en çok ziyaretçi alan ikinci varış noktası konumuna yükselmiştir (Tarhan, 2020). Günümüzde Fransa'da 20.000 ha. alanda lavanta yetiştiriciliği ve turizmi yapılmaktadır (URL-2, 2019).

Şekil 1. Provence Bölgesinin En Ünlü Turistik Köylerinden Gordes
Kaynak: (URL-3)

Bulgaristan

Bulgaristan’da 1907 yılı itibariyle lavanta kültürü yapılmaya başlanmıştır (URL-4, 2017). 2012 ve 2015 yılları arasındaki sürede, Lavanta tarımı için ortalama 7.000 ha. alana ekim yapılmıştır. Bulgaristan 2012 yılından günümüze lavanta yağının üretimi ve satışı açısından dünya genelinde birinci sırada bulunmaktadır (URL-5, 2019). Bulgaristan’ın sahip olduğu geniş lavanta dikim alanları, turizmde de öne çıkması sonucunu doğurmuştur. İ. Yüksek (görüşme, 14 Mart 2021).

Şekil 2. Enio Bonchev Lavanta Tarlaları
Kaynak: (URL-6)

İspanya/Madrid Brihuega Bölgesi

İspanya’da 1960’lı yıllarda Kırsal Turizm, ekonomik maliyeti düşük bir turizm türü olarak algılanmış, bu süre zarfında binaların tadilatı ve turistlere sunulan hizmet kalitesinin geliştirilmesi adına bazı destekler verilmiştir. Ancak İspanya Kırsal Turizm alanındaki gelişimini geçtiğimiz 30 yılda sağlamıştır. Ülke, 1994 yılında 1.074 olan Kırsal Turizm

işletmelerinin sayısını artırarak her yıl gelişim göstermiştir. 2003 yılında Kırsal Turizm tesislerinin sayısı 6.534'e yükselmiştir (Aydın, 2012). Brihuega Bölgesi İspanya'nın önemli lavanta tarım alanı "Alcarria Bahçesi" olarak ün salmıştır. İspanya Dünya lavanta üretiminin %10'unu sağlamaktadır (URL-7, 2016).

Şekil 3. Brihuega'daki Lavanta Tarlaları
Kaynak: (URL-8)

Türkiye'de Lavanta Turizmi

Türkiye'de ise lavanta ekimi ve lavanta turizminin lideri konumunda olan Kuyucak Köyü Lavanta Kokulu Köy olarak dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştır. Köyde 2015 yılında 2.236 dekarlık alanda 292 ton lavanta üretimi yapılmıştır (URL-9, 2016).

Bir gül taciri olan Zeki KONUR'un bir Fransa gezisi sonrasında 1975'de Türkiye'ye getirdiği lavanta, öncelikle kâr amacı güdülmeden bahçe süsü ve çeşitli görsel amaçlar için kullanılmıştır. Kuyucak'ta 1990 yılından sonra kâr amacıyla lavanta yetiştirilmeye ve ticareti yapılmaya başlanmıştır. Z. Doğan ve A. Altın (görüşme, 07 Mart 2021).

Yaklaşık 25 yıl tıbbi ve aromatik bitki olarak yetiştirilen lavantanın yanında arı yetiştiriciliği ve bal üretimi etkinlikleri de başlamıştır. Arıcılık konusunda uzmanlaşan yöre sakinlerinden Ziya Doğan bir web sayfası hazırlayarak üretmiş olduğu Lavanta Balı'nı doğrudan pazarlamaya başlar. Bu çaba basının ilgisini çekmekte gecikmez. O zamanlar Hürriyet'te yazan Yusuf Yavuz'un 19 Mart 2012 tarihli Hürriyet Akdeniz ekinde yer alan "**Bu Köy Lavantada Fransa'ya Rakip**" dokuz sütuna manşet haberiyle (Yavuz, 2012) tüm gözler Kuyucak köyüne döner. Öyle ki aralarında National Geographic'in de bulunduğu birçok ulusal ve uluslararası basın kuruluşu Kuyucak'a adeta akın eder. Türk Hava Ulaştırma Sektörü öncülerinden Onur Havayolları Onair Uçak İçi Magazin Eylül 2014 sayısında Yakın Plan "Lavanta Hasadı" konusuyula Kuyucak ve lavantaya geniş yer verir (URL-10, 2014). Ayrıca ulusal televizyonların yanı sıra yerel ve ulusal gazeteler Kuyucak köyündeki lavanta üretimi ve hepatit başta olmak üzere çeşitli sinir hastalıklarını iyileştiren Lavanta Balı'na yer vermeyi sürdürürler. Kuyucak'ın ulusal basında sıkça yer alması köye yönelik turistik ilgiyi de başlatır. Bu başlangıç günümüzde sayısı yüzbinlerle ifade edilen bir büyüklüğe erişir. Z. Doğan ve G. Yılmaz (görüşme, 10 Nisan 2021).

Lavantanın çiçeklenme dönemi haziran ayında başlar ve 45-50 gün sürer. Bu süre boyunca mor rengiyle bulunduğu bölgeye görsel bir zenginlik katan lavanta, fotoğrafçıların ve fotoğraf çekirmek isteyen kişilerin rağbet ettiği bir bölge haline gelir. Ağustos ayı itibarıyla lavanta

hasat edilmeye başlanır. Ağustos ayında başlanan hasat dönemi boyunca hasat edilen lavantaların yağı çıkarılması işlemi de gerçekleşir (Bozok ve Karaman, 2018). Hasat süreci yerli ve yabancı turistler için görsel bir şölen anlamına gelmekte ve yöreye kitlesel bir turizm hareketliliğini de beraberinde getirmektedir.

Şekil 4. Kuyucak Köyü Lavanta Tarlaları ve Ziyaretçiler
Kaynak: (URL-11, 2020)

Kuyucak'ın Lavanta Turizmi'nde öne çıkmasıyla birlikte yörede örgütlü çabalar da başlamıştır. Bu çabalardan biri Kırsal Turizm kapsamında uygulanan Lavanta Vadisi Projesi'dir. Keçiborlu Yardımlaşma ve Destekleme Derneği, Keçiborlu Kaymakamlığı ve Kuyucak Köyü Muhtarlığı ile ortaklaşa yürütülen projeye Kuyucak köyünün Kırsal Turizm potansiyelinin canlandırılması ve yetiştirilen lavanta bitkisinden elde edilen ürün çeşitlerinin çoğaltılması amaçlanmaktadır. Böylece Türkiye lavanta üretiminin %93'ünü tek başına sağlayan Kuyucak'ın tarımsal üretim potansiyeli Kırsal Turizm ile birleştirilerek yörede elde edilen katma değer daha da artırılması hedeflenmiştir. Köyün özellikle son beş yılda çok ünlenmesi ve bir milyona yakın turist çekmesi, Ardıçlı, Aydoğmuş, Çukurören, Güneykent ve Kılıç gibi komşu köylerde de lavanta üretimini özendirmiştir.

Ülkemizde Lavanta Turizmi yapılan diğer önemli yerleşke, Burdur iline bağlı Yeşilova ilçesidir. İlçe merkezinde yer alan ve Türkiye'nin Maldivleri olarak adlandırılan Salda Gölü çevresinde de lavanta kültürü yapılmaktadır. Ancak Yeşilova'nın Lavanta Turizmi'yle anılmasında önemli rolü olan iki köyü sırasıyla Akçaköy ve Karakent'tir. Akçaköy ve Karakent'in lavanta üretimiyle tanışması aile fertlerinden üçünü kanser hastalığı nedeniyle kaybeden Veteriner Hekim Öztürk Sarıca'nın yaşama geçirdiği Lisinia Projesi sayesinde olmuştur. Nitekim Lisinia Projesi'nin lavanta üretim alanı olan Akçaköy ve işleme merkezi konumundaki Karakent'e 2019 yılında 400.000, 2020 yılında ise pandemiye rağmen 260.000 ziyaretçi gelmiştir. Ö. Sarıca (görüşme, 06 Mart 2021).

Kuyucak'ta elde edilen başarı lavanta bitkisine olan ilginin çoğalması ve beraberinde Türkiye'de lavanta temelli Kırsal Turizm kapsamında yeni projelerin yaşama geçirilmesi sonucunu doğurmuştur. Edirne, Burdur, İzmir, Konya, Yozgat, Adana, Çorum ve Muğla yeni projelerin uygulandığı illerdir. Lavanta yetiştiriciliğinde henüz başlangıç aşamasında olan bu iller henüz Lavanta Turizmi kapsamında değerlendirmeye girmemektedir (Başaran, 2017).

Lavanta yalnızca turistik çekim gücüne sahip bir bitki değildir. Lavantadan 50 kadar ürün elde edilmektedir. A. Altın (görüşme, 10 Nisan 2021). Lavantadan elde edilen en güçlü ürünlerin

başında Uçucu Lavanta Yağı gelmekte ve çoğunlukla kozmetik ve parfümeri endüstrisinde kullanılmaktadır. Hoş kokusuyla sabun ve ilaç endüstrisinde, sakinleştirici niteliğinin yanı sıra uykusuzluğu giderme ve ağrıları yatıştırabilme özellikleriyle de aroma terapide kullanılmaktadır. Metabolizmayı hızlandırma ve romatizma rahatsızlıklarında ağrı kesici olarak kullanılmaktadır. Lavanta çiçeği sakinleştirici özelliğinden dolayı çay olarak da tüketilmektedir (URL-12). Lavantanın kullanım alanları Tablo 2’de ki gibidir.

Tablo 2. Lavanta Kullanım Alanları

Lavanta Balı	Antiseptik ve anti-enflamatuvar özellikleri nedeniyle gece uyumadan önce bir veya iki tatlı kaşığı lavanta balı tüketmek sağlıklı bir uyku ve rahatlamaya yardımcı olmaktadır.
Lavanta Çayı	Taze veya kuru lavanta, kaynar derecedeki suya ilave edilerek 3 ila 4 dakika arasında demlendirilerek tüketilir. Özellikle bir başka lavanta türü ‘lavandin’ çayı, 15 günlük kür tedavi süresince tüketildiğinde karaciğer yağlanması ve hepatit B gibi hastalıkların oluşumuna karşı etkili ve faydalıdır.
Lavanta Yağı	Vücuda masaj ile uygulandığında romatizma ve eklemlerde meydana gelen ağrıların azaltılması ve tedavisinde etkili olduğu bilinmektedir. Bir damla lavanta yağının şampuana eklenmesi halinde güzel bir koku elde edilir. Lavanta Yağı aynı zamanda doğal bir sinek kovucudur. Birkaç damla Lavanta Yağı sıcak su içine konulduktan sonra alt kısmından bir mum yakılır. Oluşan koku sinekleri uzak tutar. Ayrıca stresi azaltarak rahatlatıcı bir özelliği de vardır.
Lavanta Suyu	Ciltteki gözenekleri açarak cildin nefes almasını sağlar. Bu sayede vücudun rahatlamasında önemli etkisi bulunmaktadır. Saçlara parlaklık ve canlılık kazandırdığı ve saç dökülmesini önlediği bilinmektedir.
Lavanta Sabunu	Lavanta sabununun cildi besleyen ve canlandıran bir özelliğe sahip olduğu bilinmektedir.
Lavanta Kurusu	Lavanta Kurusu, ev eşyaları ve giyeceklerini güve ve benzeri haşerelerden korurken bulunduğu ortamda kötü kokuyu yok eder. Çevreye güzel bir koku yayılmasını sağlar.
Lavanta Yastığı	Lavantanın sakinleştirici etkisi (sedatif) olduğu için özellikle uyku problemi olan kişilere lavanta yastıklarının kullanılması tavsiye edilir. Ayrıca bebeklerin sorunsuz ve rahat uyuyabilmesi için bebek yastığı olarak da kullanılmaktadır.
Lavanta Sütü	Lavanta hasadı sonrasında kalan sap kısımları süt ineklerine yem olarak verilir, bunun sonucunda doğal aromalı süt elde edilir. Lavanta sütü yeni deneyimler kazanmak isteyen kişilerce tercih edilerek tüketilmektedir.

Kaynak: (URL-12)

YÖNTEM

Çalışma temel olarak var olan (hazır) bilgiden geniş ölçüde yararlanılan nitel bir çalışmadır. Bu nedenle araştırmada yanıtı aranan sorulara geçerli ve güvenilir yanıtlar bulunması amacıyla ilgili yazın derinlemesine taranmıştır. Bu itibarla araştırmada Tarama Modeli işe koşulmuştur. Tarama modelleri geçmişten günümüze var olmuş veya var olan bir durumu olduğu biçimde açıklamayı hedefleyen araştırma yaklaşımlarıdır. Modelde araştırmaya “konu olay, birey ya da nesne kendi koşulları içinde olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır”. Bunları hiçbir şekilde değiştirme veya etkileme söz konusu değildir. Diğer bir ifadeyle mevcut durum olduğu gibi sunulur (Karasar, 2005). Tarama Modeli’nde bilimin amacı, olaylar arasındaki ilişkileri belirlemek, gözlemlemek, kaydetmek, belirlemek ve kontrollü değişmez ilişkiyi genelleştirmektir. Bir başka ifadeyle bilimin anlatım görevi ön plandadır (Yıldırım, 1996).

Çalışmada birbiriyle ilintili iki araştırma sorusuna yanıt aranmıştır. İkinci araştırma sorusu olan lavanta bitkisinin Kastamonu kırsalı için tercihli talep yaratma gücünün ortaya konabilmesi için öncelikli olarak il topraklarının, coğrafi ve iklimsel koşulların lavanta üretimine uygunluğunun ortaya konmasının gerekliliğine inanılmıştır. Elde edilecek bulguların lavanta üretimine uygun olması halinde bir turistik çekicilik olarak kullanılabileceğini ifade etmek hiç de iddialı bir sav

olarak görülmemelidir. Bu hesapça araştırmada yanıtı aranan ikinci sorunun yordayıcısı olarak birinci araştırma sorusunun yanıtlarının önemli olduğu ifade edilebilir.

Araştırmada lavanta bitkisinin çekim gücü, benzer çabaları ortaya koyan ulusal ve uluslararası Lavanta Turizmi merkezlerinden örneklerle incelenmiştir. Her iki araştırma sorusunun yanıtları, ilgili yazın taramalarından elde edilen bilgilerin betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmesiyle elde edilmiştir.

Çalışmada ayrıca araştırmacıların öznel gözlem ve deneyimlerinden de yararlanılmıştır. Bu çerçevede çalışmanın ikinci yazarı Türkiye’de Lavanta Turizmi yapılan önemli merkezlere birden çok kez ziyaret yapmış ve lavanta yetiştiricileriyle görüşmüştür. Söz konusu ziyaretler sürecinde yerel yetkililerden ve hanehalkından yörelerini ziyaret eden turist sayıları ve elde edilen gelirler öğrenilerek kayda geçirilmiştir. Elde edilen bilgiler ışığında Kastamonu’nun sahip olduğu Kırsal Turizm potansiyeli ve bu kapsamda lavantanın turistik bir çekicilik unsuru olarak yöreye yönelik tercihi talep yaratma potansiyeli ortaya konulmaya çalışılmıştır.

BULGULAR

İklim

Kış aylarında Kuzey’den gelen hava akımları Kastamonu’nun ortalama sıcaklık değerlerinin düşük olarak gözlemlenmesine yol açmaktadır (URL-13). Yaz aylarının en kurak dönemlerinde bile yağış miktarı doyurucudur. Kastamonu’nun yıllık sıcaklık ortalaması 10.3 °C iken yıllık yağış oranı ise 508 mm’dir (URL-14). Kastamonu’da güneşlenme saati 2.394 saat/yıldır (URL-15, 2021). İlde en yüksek sıcaklık 20.01 °C ortalama ile Temmuz ayında görülmekte olup, en düşük ortalama ise Ocak ayı süresince -0.1 °C ‘dir. Yıllık ortalama sıcaklık ve yağış oranları Tablo 3.’te verilmiştir.

Tablo 3. Kastamonu İklim Tablosu

Sıcaklık Değerleri °C	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Ortalama	-0.1	1.9	5.4	10	14.1	17.3	19.9	19.6	16.1	11.3	6.4	2.1
En Düşük	-3.3	-2.2	0.2	4.3	8.1	10.9	13	12.7	9.5	6	2.3	-0.7
En Yüksek	3.2	6	10.7	15.8	20.1	23.8	26.9	26.6	22.8	16.7	10.5	4.9
Yağış / Yağış (mm)	39	30	36	56	69	64	33	32	31	42	36	40

Kaynak: (URL-14)

Toprak Özellikleri ve Kullanım Durumu

Kastamonu jeolojik olarak Anadolu’nun kuzeyi boyunca yayılım gösteren, “Pontid Orojenez/Dağ Oluşum Kuşağı”nda yer almaktadır. Bu özelliği ile bütün Anadolu’nun kuzeyi boyunca doğu-batı uzanımlı Karadeniz Sıradağları üzerinde bulunmaktadır. Bu nedenle dağlık, tepelik, platoluk, ovalık ve farklı kıyı niteliklerine sahip, pek çok coğrafi ve topografik özellikleri bünyesinde barındırmaktadır (Tunoğlu, 2008).

Kastamonu’nun sahip olduğu yüksek ve engebeli topografik özellikler, değişen iklim ve bitki örtüsü toprak çeşitlerinin oluşumunu belirlemiştir (İbret, 2018). Bu durum Kastamonu’nun hareketli bir topografik yapısıyla çok farklı kıyısal ve karasal oluşumları bir arada barındıran önemli bir jeomorfolojik çeşitliliğe sahip olması sonucunu doğurmuştur. Kıyıya koşut bir biçimde uzanan Küre Dağları, yüzey şekillerinin ana hatlarını oluşturmaktadır. Dağları dikine

keserek denize dökülen akarsular, arazinin karstik yapısı ile birleşen vadiler, kanyonlar ve dolinler gibi ilginç jeomorfolojik oluşumların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Kalem, 2001).

Kastamonu’da en büyük yayılıma sahip toprak grubu kahverengi orman toprağıdır. Yörenin sahip olduğu yüksek eğim ve dalgalı tepeliğe sahip dağlık bir rölyef özelliğine sahip kenar sahalarında orman altında çeşitlenen topraklar: “kireçli şistler, gnays, kil, marn ve değişik kalkerler” üstünde oluşum göstermiştir. Kastamonu’daki akarsu kaynakları boyunca alüvyal ve kolüvyal toprak oluşumu meydana gelmiştir. Oluşan topraklar ince yapılı ve organik madde açısından bereketli, geçirgen, su ve besin depolama kapasitesi yüksek, coğrafi şartların elverişli olması halinde birçok ürünün yetiştirilmesine olanak sağlayan üst düzey 1.sınıf tarım alanlarıdır (İbret, 2018). Ancak 1. Sınıf tarım alanları il toplam yüzölçümünün küçük bir bölümünü oluşturmaktadır. Buna karşın ilin geneline hâkim topraklar engebeli ve yüksek eğimli bir nitelik taşır. Kastamonu arazi kullanımı dağılımı Tablo 4.’de verilmiştir.

Tablo 4. Kastamonu Arazi Varlığı Dağılımı

Arazi Kullanım Durumu	Kastamonu (ha)	Yüzölçümüne Oranı (%)
Tarla	132.484	10.11
Bağ ve Bahçe	15.317	1.17
Nadas	17.938	1.37
Tarım Elverişli Kullanılmayan	51.728	3.95
Çayır Mer’a	45.211	3.45
Orman Alanı	876.705	66.88
Tarım Elverişsiz Alan	171.427	13.08
Toplam	1.310.810	100.00

Kaynak: (URL-16, 2018)

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Aromatik bitkiler hoş kokuları, tatlandırıcı ve tıbbi özelliklerinden dolayı Dünya’da birçok medeniyet tarafından kullanılmıştır (Demirezer, 2010). Aromatik bitkilerin sağlamış olduğu yararların yanı sıra yüksek katma değere sahip olmaları Dünya ölçeğinde önemli bir üretim konusu olmaları sonucunu doğurmuştur (Acıbuca ve Budak, 2018). Bu gelişme Türkiye’de de ilgili çevrelerin dikkatini çekmiş ve son yıllarda aromatik bitkilerin üretimine olan ilgi ülke çapında hatırı sayılır ölçüde artmıştır (URL-17, 2015).

Lavanta son yıllarda gözde bir tıbbi ve aromatik bitki olarak öne çıkmaktadır. Lavantanın karakteristik özellikleri onu yalnızca bir kültür bitkisi olmaktan çok öteye taşımış ve diğer tıbbi ve aromatik bitkilerden ayrılması sonucunu doğurmuştur. Çünkü lavantanın Haziran ortalarında başlayıp, Ağustos sonuna dek süren çiçeklenme dönemi, geniş ölçekli arazilerde görsellik açısından olağanüstü bir cazibe yaratmakta ve tek başına turistik bir çekim gücü oluşturmaktadır. Nitekim yaklaşık 40 yıldır lavanta üretiminin Türkiye’deki merkezi olan Kuyucak köyü, Ziya Doğan’ın açtığı yolda Gelecek Turizmde programının da katkısıyla Kırsal Turizm’de çığır açmış ve son on yılda Lavanta Turizmi’yle adını Dünya çapında duyurmuştur (Başaran, 2017).

Kırsal Turizm, Türkiye genelinde, Karadeniz Bölgesi’nde ve bir takım alanlarda gelişim göstermiş ve yatırımların bu alanlara yönelimini sağlamıştır. Ancak Kastamonu bu gelişimden yeterince yararlanamamış ve güçlü Kırsal Turizm potansiyeline rağmen gelişim gösterememiştir (Oktay, İşlek ve Yaşar, 2016). Dahası Kastamonu’nun makûs kaderinin turizm ile yenilebileceği inancıyla il çapında yürütülen örgütlü çabalar, kamu, sivil toplum, özel sektör işbirlikleri, üniversitelerin araştırma ve geliştirme projeleri, bölge kalkınma ajansı KUZKA’nın ortaya koymuş olduğu olağanüstü çaba ve bütçe, günümüzde Kastamonu’ya yönelik turistik talebi büyütememiş ve ekonomik çıktılara dönüştürememiştir. Oysa Kuyucak köyünün tek başına başardığını, Kastamonu bir il olarak çok daha kolay başarabilmelidir.

Araştırma sonuçları Kastamonu iklim ve toprak niteliğinin Lavanta Tarımı için son derece uygun olduğunu ortaya koymuştur. Bulgular lavantanın sıcaklığı seven ve sıcaklığa ihtiyaç duyan bir bitki olduğunu, ortalama 230-245 gün devam eden vejetasyon süresince 3.600 °C toplam sıcaklığa ihtiyaç duyduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca lavantanın soğuğa da dayanıklı bir bitki olduğu, çok yıllık dallarının -26 ila -30 °C'ye kadar dayandığı bulgulanmıştır (Ayyıldız ve Tülek, t.y.). Söz konusu bulgular Kastamonu'da görülmekte olan iklim koşullarının (URL-15, 2021), lavanta bitkisinin gereksinimini karşılayacak düzeyde olduğunu onaylamaktadır.

Araştırma bulguları toprak isteği bakımından değerlendirildiğinde de bir uyumun var olduğu görülmektedir. Zira lavantanın özel bir toprak isteği bulunmamaktadır. Kireç bakımından zengin, süzek ve pH değeri 5.8-8.3 arasında kuru ve kalkerli toprağa dikimi halinde bol verim sağlamaktadır. Kuraklığa, yüksek sıcaklığa ve soğuğa oldukça direnç göstermektedir. Araştırma bulgularına göre lavanta, hafif, havalanmış ve besin maddelerince zengin topraklarda en iyi gelişmektedir. Bu topraklar bayır ve dağ yamaçlarındaki alkali ve nötr reaksiyonlu olan kumlu ve taşlı topraklardır. Asitli, ağır, killi topraklar ve taban suyu yüksek alanlar lavanta yetiştirmek için uygun değildir. Nitekim İbret (2018) Kastamonu topraklarının yüksek eğim ve dalgalı tepeliğe sahip dağlık bir rölyef özelliğine sahip olduğunu, kenar sahalarında orman altında çeşitlendiklerini ve kireçli şistler, gnays, kil, marn ve değişik kalkerler üstünde oluşum gösterdiğini bildirmektedir. Bu topraklar lavanta yetiştiriciliği için son derece uygun olarak değerlendirilmektedir (Aslanca ve Sarıbaş, 2011; Taban vd., 2004).

Yukarıdaki bilimsel bulguların yanı sıra Kastamonu'nun lavanta yetiştiriciliğine uygunluğu fiziksel olarak da kanıtlanmıştır. Örneğin okumuş olduğunuz çalışmanın yazarlarından birisi, Kastamonu kırsalının Lavanta Turizmi aracılığıyla kalkınacağına olan inancıyla 2020 yılının Nisan ayında Kastamonu'nun merkez Akçakese köyü mevkiinde altı dekarlık bir araziye lavanta dikmiştir (Alantor, 2020). Bunun yanı sıra söz konusu köyün farklı yerlerine farklı mevsimlerde dikim yaparak bitki tutma ve gelişim süreçlerini deneyimlemeyi amaçlamıştır. Dikimler geçtiğimiz yılın Aralık ayının yanı sıra 2021 yılının Ocak ve Şubat aylarında gerçekleştirilmiştir. Nisan 2020'de yapılan dikimlerin tutma oranı % 99 olup, ilk yıl çiçek hasadı olanaklı olmuştur. Sonbahar dikimi amacıyla getirtilen fideler sonbahar ve kış yağmurlarının yağmaması nedeniyle gecikmeli olarak toprakla buluşturulmuştur. Ancak kuraklık nedeniyle tutma oranının % 80 dolaylarında gerçekleştiği tahmin edilmektedir. Diğer yandan Kastamonu özelinde karakiş olarak tanımlanabilecek Şubat ayı sonunda yapılan dikimlerin tutma oranlarının % 95 olarak gerçekleşeceği gözlemlenmiştir.

Kastamonu'da ayrıca Pınarbaşı Belediyesi örnek olmak amacıyla Horma Kanyonu girişinde yaklaşık iki buçuk dekarlık bir araziye lavanta dikmiştir. Merkez Örencik köyü Mevkiinde İzbeli Çiftliği, Merkez Mehran köyünde Oğuzbalaban Çiftliği'nde 2020 yılı Aralık ayında kurumsal olarak lavanta ekimi yapılmıştır. Bunların yanı sıra Araç ilçesi Pelitören köyünde Hüseyin Tabak altı dekar, Kastamonu merkez Kuru köyünde Galip Süzen yedi dekar arazide lavanta dikimi yapmışlardır. Dahası Taşköprü Köy-Üret Kadın Girişimciler Kooperatifi Taşköprü merkezde Kaymakamlığın tahsis ettiği 11 dekar araziye 2021 yılının Mart ayında lavanta fidesi dikmiştir. Kastamonu'da lavanta dikimi yapan bir başka birey ise Tarık Uzun adlı girişimcidir. Aslen optisyen olan Uzun, Daday ilçesi Atlı Terapi Merkezi yakınında dört dekar araziye lavanta dikmiştir. T. Uzun, görüşme, (16 Mayıs 2021). Bunların dışında Cide Yerel Eylem Grubu Derneği Başkanı Serdar Kaptan yaklaşık 40 dekar araziye 2021 yılı sonbaharında lavanta dikimi yapacaktır. S. Kaptan, görüşme (10 Mart 2021). Önümüzdeki sonbaharda lavanta dikimi yapmayı düşüne bir diğer girişimci Mesut Sezer'dir. Sezer Daday Yumurtacı Göleti'ne hâkim 50 dekar arazide yapacağı lavanta üretimini 25 odalı bir Kırsal Turizm yatırımı ile desteklemeyi planlamaktadır. M. Sezer, görüşme (22 Mayıs 2021). Kastamonu'da daha birçok kişi ve kurum lavanta dikmek için hazırlıklarını yapmaktadırlar. Özellikle Kastamonu Yerel Eylem Grubu Dernekleri (Araç, Cide, Devrekani ve Taşköprü) Lavanta Turizmi'ne inanmakta ve Kastamonu Üniversitesi, Turizm Fakültesi Öğretim Üyesi bir akademisyenin "*Kastamonu*

Köyleri Lavanta Kokacak, Kastamonu Kırsal Lavanta Turizmiyle Kalkınacak” ilkesiyle başlattığı projeye tam destek sunmaktadırlar.

Araştırma sonuçları bir bütün olarak değerlendirildiğinde Kastamonu’nun iklim ve toprak özelliklerinin Lavanta Turizmi için uygun olduğu ifade edilebilir. Bu sonucun yanı sıra gerek Kuyucak ve Lisinia Projesi örneklerinde görüldüğü, gerekse de yerel paydaşların Lavanta Turizmi’ne yönelik tutum ve isteklilikleri ışığında Kastamonu’da Lavanta Turizmi’nin olanaklı olduğu söylenebilir.

Kastamonu’nun lavanta bitkisini turistik bir çekim gücü olarak kullanabilmesi için bazı hususlara dikkat edilmesi gerektiğine inanılmaktadır. Örneğin dikim yapılacak arazilerin eğimli olmasına özel bir önem atfedilmelidir. Çünkü düz ve taban suyu tutan arazilerde yapılacak lavanta yetiştiriciliğinin başarılı olması zordur. Diğer yandan lavanta dikilecek arazilerin yer seçiminde de seçici davranılması şiddetle önerilmektedir. Zira Kastamonu, eşsiz coğrafyasında barındırdığı deniz kıyısındaki ilçe ve köyleri, doğal göl, baraj gölü ya da sulama bentlerinin oluşturduğu göletlere hâkim tarlalarda dikilecek lavanta bitkisi var olan doğal peyzaja doyumsuz bir cazibe ekleyecek potansiyeli bünyesinde barındırmaktadır. Söz konusu çekim gücünün yaratılması olası diğer yerler ise orman içi açıklıklar, dere, şelale ve özellikle de bozulmamış kırsal mirasın yoğun olduğu dağ köyleridir. Bu yerlerin dışında Pınarbaşı ilçemizin Horma Kanyonu havzası, Daday ilçemizin Yumurtacı ve Taşköprü ilçemizin Küçüksu Göleti çevreleri, Cide ilçemiz Çayyaka koyu, Merkez Karaçomak Barajı havzası, Tuzaklı Göleti havzası, Abana, Bozkurt, Cide, Çatalzeytin, Doğanyurt ve İnebolu ilçelerimizin deniz gören açıklık ve köyleri, Azdavay ilçemizin Suğla Yaylası, İhsangazi ilçemizin merkezi, Karalar, Sevindik, Görpe ve Örencik köyleri Lavanta Turizmi’nin en verimli yapılabileceği yerler olarak değerlendirilmektedir. Her biri Doğa ve Kırsal Turizm olgusunun bileşenleri olan bu çekicilikler Kastamonu’nun genelde Kırsal Turizm, özelde ise Lavanta Turizmi’nde marka bir varış olması hedefini destekleyen değerler olarak kabul edilmektedir (Aydoğdu, 2021). Sayılan yerleşelerde birbirine yakın arazilerde yapılacak lavanta ekimi zamanla bir “*kümelenme*” örneğine dönüşerek içsel ve dışsal ekonomileri de beraberinde getirecektir. Böylelikle önemli bir Kırsal Turizm bileşeni olan Atlı Spor’un yanında *Lavanta Kümesi*’nin oluşumu da gerçekleşmiş olacaktır.

Yukarıda anlatılanların dışında sulama olanağı ve Kırsal Turizm açısından şansı olmadığı düşünülen taşlık, kır ve engebeli arazilerde de lavanta yetiştiriciliği yapılmalıdır. Zira söz konusu arazilere dikilecek lavanta bitkisinden elde edilecek ürün çeşitliliği, taşımış olduğu yüksek katma değeriyle çiftçinin yüzünü güldürecek bir potansiyeli de bünyesinde barındırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında yalnızca turizm açısından değil, bir kültür bitkisi olarak da lavantanın dikilerek düşük katma değerli hububat tarımına bir alternatif olması tavsiye edilmektedir.

Sonuç olarak Kastamonu’nun kırsal alanlarının sürdürülebilirliğinin korunması ve kalkınması Kırsal Turizmin katkılarıyla olanaklıdır düşüncesinin çok yerinde olduğuna inanılmaktadır. Zira kırsal bölgelerin sürdürülebilirliği turizm ve tarımın ortaklaşa görev alarak birbirini tamamlamasıyla oluşan bir süreçtir. Bu nedenle birlikte gelişimlerini destekleyecek politika ve stratejilerin planlanması ve uygulanması büyük önem arz etmektedir. Söz konusu politika ve stratejilerin oluşturulmasında konuya hâkim meslek grupları, yerel halk, yöneticiler, eğitimciler ve sivil toplum kuruluşlarının çabaları bir payda altında birleştirilmeli (Bollukcu, 2014) ve olanaklı olan en yüksek sinerji sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acıbuca, V., & Budak, D. B. (2018). Dünya’da ve Türkiye’de Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Yeri ve Önemi. *Çukurova Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 33(1), 37-44.
- Akça, H. (2004). Dünya’da ve Türkiye’de Kırsal Turizm. *Standart Dergisi*, 513, 65-70.
- Akova, O. (t.y.). *Kırsal Turizm*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul: Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Alantor, Ö. (2020, 1 Temmuz). Dekan Yardımcısı Rol Model Olmak İçin Lavanta Yetiştiriciliğine Başladı, *Anadolu Ajansı*, Sayfa Bilgisi Yok.
- Aslanca, H., & Sarıbaş, R. (2011). Lavanta Yetiştiriciliği. *Meyvecilik Araştırma Enstitüsü, Müdürlüğü Yayın No: 41*, Isparta.
- Aydın, O. (2012). AB’de Kırsal Turizmde İlk 5 Ülke ve Türkiye’de Kırsal Turizm. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2012 (2), 39-46.
- Aydınlı, H. I., & Çiftçi, S. (2015). Türkiye’de Kır-Kent Kavramlarının Değişen Niteliği ve Mevzuatın Sürece Etkisi. *Electronic Journal of Social Sciences*, 14 (54), 192-200.
- Aydoğdu, A. (2018). *Kastamonu Örneğiyle Kırsal Turizm*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Aydoğdu, A. (2021, 22 Nisan). Kastamonu Köyleri Lavanta Kokacak. *Başkent Postası, Kastamonu Eki*, ss. 8-9.
- Aydoğdu, A., Çitoğlu-Sağlam, G., & Bayraktar, O. Y. (2016). Abana Turizminin Sorunları ve Çözüm Önerileri, Uluslararası Abana Sempozyumu, Abana, 20-21 Mayıs, 86-98.
- Aydoğdu, A., Yaşarsoy, E., & Pamukçu, H. (2020). The Suitability of Disabled Friendly Holiday Accommodation in Turkey: The Case of Kastamonu Hotels. *Journal of Global Business Insights*, 5 (1), 19-32.
- Ayyıldız, Ö., & Tülek, A. (t.y.). Trakya Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Lavanta Yetiştiriciliği Çiftçi Broşürü, Edirne.
- Balyemez, Ö. E. (2014). *Harran Ovası koşullarında farklı Lavanta (Lavandula spp.) türlerinin verim ve bazı bitkisel özelliklerinin belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şanlıurfa.
- Başaran, N. (2017). Bringing Lavender to Economy in Rural Development and Rural Tourism Scope. *Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi*, 10 (1), 47-49.
- Bilgiç, F., Şen Demir, Ş., & Büyük İşler, D. (2016). Alternatif Turizmde Yeni Bir Saha: Lavanta Bahçeleri. *17. Ulusal Turizm Kongresi*, 20-23 Ekim, 613-619, Bodrum-Muğla.
- Bollukcu, P. (2014). *Peyzaj Planlama ve Kırsal Kalkınma İlişkisi: Bartın-Arit Çayı Havzası Örneği*. Doktora Tezi, Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- Bozok, D. & Karaman, R. (2018). Isparta Lavantasının Kırsal Turizm Kapsamında Swot Analizi Yöntemiyle Değerlendirilmesi: Kuyucak Köyü Örneği. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 8 (2), 27-33.
- Çeken, H., Karadağ, L., & Dalgın, T. (2007). Kırsal Kalkınmada Yeni Bir Yaklaşım Kırsal Turizm ve Türkiye’ye Yönelik Teorik Bir Çalışma. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 8(1), 1-14.
- Demirezer, L.Ö. (2010). *Bitkilerin Tıpta Kullanılması Konusundaki Sorumluluklarımız*. Bitkilerle Tedavi Sempozyumu 5-6 Haziran, 87- 88, İstanbul.
- Esengül, K. (2005). Kırsal Kalkınmada Yeni Bir Yaklaşım Kırsal Turizm. *T.C. Sivas Belediye Başkanlığı Sivas Kaplıcaları ve Turizm Potansiyeli Sempozyumu*, 168-171.
- Grefte, X. (1994). Is Rural Tourism A Lever for Economic and Social Development?. *Journal of Sustainable Tourism*, 2(1-2), 22-40.

- İbret, Ü. B. (2010). Kastamonu'nun Göç Olgusu, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi* (20), 34-47.
- İbret, Ü. B. (2018).Kastamonu İlinin Coğrafi Özellikleri- Geographical Features of Kastamonu (Turkey).*81 İlde Kültür ve Şehir-KASTAMONU*, 16-25, Kastamonu Valiliği Yayını.
- Kalem, S. (2001).*Doğal ve Kültürel Değerlerin Korunabilmesi İçin Turizm Potansiyelinin Belirlenmesinde Bir Yöntem Yaklaşımı ve Kastamonu Kıyı Bölgesi ve Yakın Çevresinde Uygulanması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kalkınma Bakanlığı. (2014). *Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi, 2014-2020*. Kalkınma Bakanlığı Yayını: Ankara.
- Kalkınma Bakanlığı. (2018). *Onbirinci Kalkınma Stratejisi*. Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Kalkınma Bakanlığı: Ankara.
- Kara, N., & Baydar, H. (2011).Türkiye’de Lavanta Üretim Merkezi Olan Isparta İli Kuyucak Yöresi Lavantalarının (Lavandula X Intermedia Emeric Ex Loisel.)Uçucu Yağ Özellikleri. *Selçuk Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 25 (4), 42-46.
- Karasar, N. (2005). Bilimsel Araştırma Metodu. Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık.
- Kiper, T. (2006).*Safranbolu Yörüköyü Peyzaj Potansiyelinin Kırsal Turizm Açısından Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Koçoğlu, M. C. & Aydoğdu, A. (2017).Destinasyon Yönetimi, Markalaşma Süreci ve Kastamonu İçin Bir Yol Haritası Önerisi, IV: Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi, 9-12 Kasım, 160-171.
- Koroğlu, A. & Koroğlu Ö. (2006).*Kırsal Turizmin Yöre Kalkınmasındaki Rolü: Buldan Yöresi Kırsal Turizm Potansiyeli*, Buldan Sempozyumu, 23-24 Kasım, Buldan, 233-242.
- KUZKA. (2016). 2014 - 2023, *TR 82 Düzey 2 Bölgesi Kastamonu-Çankırı-Sinop İleri Bölge Planı*, Ankara: Salmat Basın Yayın.
- Nilsson, P. A. (2002). Staying On Farms: An İdeological Background. *Annals of Tourism Research*, 29 (1), 7-24.
- Oktaç, K., İşlek, E., & Yaşar, U. (2016).Kastamonu’da Doğa Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *Turkish Journal of Scientific Reviews*, 9 (2), 47-54.
- Özdemir Yılmaz, G. & Kafa Gürol, N. (2012).Balıkesir İlinin Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (23): 23-32.
- Öztürk, A. S. (2010). *Antalya Körfezi Batısında Kırsal Turizm: Potansiyel ve Geliştirme Stratejisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Pamukçu, H., Aydoğdu, A., Gemici, E., ve Samgar, B. (2015).Kırsal Turizm Etkinlikleri Tür ve Sınıflandırma. *Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Kongresi*, 14-16 Mayıs 2015, 520-529, Gümüşhane.
- Reid, A. (2000), *Growing Lavender in Western Australia. Department of Agriculture and Food. Western Australia, Perth.Bulletin 4454*.
- Soykan, F. (1999). Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle Bütünleşen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 10 (1), 67-75.
- Soykan, F. (2004).*Kırsal Alanların Turizm Potansiyelinin Saptanması ve Şirince Köyü’ne (İzmir) Uygulanması*.İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Soykan, F. (2006). Avrupa’da Kırsal Turizme Bakış Kazanılan Deneyim, II. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi, 20-22 Nisan. 72-73, Balıkesir.
- Swarbrooke, J. (1996). *Culture, Tourism and the Sustainability of Rural Areas in Europe, Managing Cultural Resources for Tourism*.Sunderland (Great Britain), Centrefor Travel and Tourism, Business Education Publishers, 447-470.

- Şahin, K., & Yılmaz, A. (2009).Samsun İlinde Doğal Kaynaklara Dayalı Turizm Arzı ve Planlanması. *Journal of International Social Research*, 2 (7).
- Taban, S., Çikili, Y., Kebecl, F., Taban, N., & Sezer, S. M. (2004). Taşköprü Yöresinde Sarımsak Tarımı Yapılan Toprakların Verimlilik Durumu ve Potansiyel Beslenme Problemlerinin Ortaya Konulması.*Tarım Bilimleri Dergisi*, 10 (3), 297-304.
- Tarhan, Y. (2020). *Kırsal Kalkınma Kapsamında Lavanta Tarımı-Ekoturizm İlişkisi: Isparta İli Kuyucak Köyü Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- Tekli, C., & Yılmaz, G. Ö. (2019).Gördes'in Kırsal Turizm Potansiyelinin Swot Analizi ile Değerlendirilmesi. *C (IRTAD) E-ISSN: 2602-4462*, 3 (2), 41-47.
- Toskay, T. (1978).*Turizm: Turizm Olayına Genel Yaklaşım*, İstanbul İktisat Fakültesi Yayınları.
- Tunoğlu, C. (2008). *Üsküdar'a Kadar Kastamonu içinde Kastamonu'nun Jeolojik ve Doğal Güzellikleri*, Ed. Lütfü Seymen, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Yayınları.
- Upton, T., & Andrews, S. (2004). *The Genus Lavandula: A Botanical Magazine Monograph*. Kew: Royal Botanical Gardens, Kew, UK.
- URL-1: Kastamonu Üniversitesi. (2014). Kastamonu Turizmcileri Problemlerine Çözüm Arıyor Çalıştayı Sonuç Raporu, Kastamonu Üniversitesi, Turizm Fakültesi Yayınları: Kastamonu, https://turizm.kastamonu.edu.tr/images/%C3%87a%C4%B1%C5%9Ftay_Raporu.pdf, (Erişim Tarihi, 10.04.2021).
- URL-2: Lavantanın Tarihçesi (2019). <http://www.turqiem.com/yurtdisitururlar/lavanta-zamani-guneyfransa-2018>, (Erişim Tarihi: 01.01.2021).
- URL-3: <https://gezzio.com/guney-fransa-lavanta-provence-koyleri/>, (Erişim Tarihi: 03.01.2021).
- URL-4: Stoykova I. (2017). <https://bntnews.bg/bg/a/triumfalnoto-zavrshchane-na-lavandulata-v-blgariya>, (Erişim Tarihi: 01.01.2021).
- URL-5: Dünyayı Ele Geçiren Bulgar Lavanta (2019). https://www.webcafe.bg/id_1769139282, (Erişim Tarihi: 01.01.2021).
- URL-6: <http://balkanitas.com/pages/lavender/>, (Erişim Tarihi: 03.01.2021).
- URL-7: Madrid'den Kaçış (2016). <https://www.madridcoolblog.com/2016/07/escapada-desde-madrid-los-campos-de-lavanda-de-brihuega/>, (Erişim Tarihi: 01.01.2021).
- URL-8: <https://www.joseramos.com/portfolio-image/fleeting-beauty/>, (Erişim Tarihi: 03.01.2021).
- URL-9: Isparta Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü (2016), <https://isparta.tarimorman.gov.tr/>, (Erişim Tarihi:20.12.2020).
- URL-10: Onair, (2014). https://www.onurair.com/tr/images/dergi/onair_eylul_2014.pdf, (Erişim Tarihi: 10.04.2021).
- URL-11: Milliyet Gazetesi. (2020). Lavanta Köyü 1 Milyon Turist Ağırlayacak,<https://www.milliyet.com.tr/galeri/250-nufuslu-lavanta-koyu-1-milyon-kisiyi-agirlayacak-6259030/3>, (Erişim Tarihi, 12.04.2021).
- URL-12: <https://isparta.ktb.gov.tr>, (Erişim Tarihi 01.01.2021).
- URL-13: kastamonu.ktb.gov.tr,(Erişim Tarihi 19.12.2020).
- URL-14: <https://tr.climate-data.org/asya/tuerkiye/kastamonu/kastamonu-265>, (Erişim Tarihi 19.12.2020).
- URL-15: GNS Solar. (2021). Türkiye Güneş Haritası, <https://www.gnssolar.com/icerik/860/turkiye-gunes-haritasi>, (Erişim Tarihi 10.04.2021).
- URL-16: Kastamonu Tarım ve Orman Müdürlüğü. (2018). 2018 Kastamonu Çalışma Raporu, https://kastamonu.tarimorman.gov.tr/Belgeler/Calisma_Raporu/2018_Yili_Calisma_Raporu.pdf, (Erişim Tarihi 11.04.2021).

- URL-17: ORAN. (2015). Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Sektör Raporu, https://www.oran.org.tr/images/dosyalar/20180803161223_0.pdf, (Erişim Tarihi 12.04.2021).
- Urry, J. (1999). *Mekanları Tüketmek*. Çev: Rahmi Oğdul, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Yavuz, Y. (2012, 12 Mart). Bu Köy Lavantada Fransa'ya Rakip, *Hürriyet Gazetesi Akdeniz Eki*, ss. 10-12.
- Yazgan, Ş., & Kadanalı, E. (2012). Ağrı İlinin Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(22),5-10.
- Yıldırım C. (1996). *Eğitimde Araştırma Metotları*. Ankara: Akyıldız Matbaası.
- Zengin, B., Koç, D. E., & Ulama, Ş. (2019).Kastamonu İlinin Doğa Turizmi Potansiyelinin Alternatif Turizm Kapsamında Değerlendirilmesi. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 251-274.